

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 5 (7)
2026**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 5-son 2026 yil

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

5

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Minojiddinov A.A. Meva-sabzavot tarmog‘i korxonalarini boshqarishda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish yo‘llari	8
Mirzayev A.T., Dilnozaxon M. O‘zbekistonda turizm marketingi samaradorligini baholash va uni takomillashtirishning integratsiyalashgan mexanizmi.....	12
Shavkatov A.Sh. O‘zbekistonda kichik biznes rivojlanishining institutsional va makroiqtisodiy asoslari.....	16
Махамаджанов М.М. Инновационная трансформация банковского сектора Узбекистана: общесистемные тенденции и финансовые результаты.....	20
Sativaldiyeva G.X. IFRS 16 “Ijara” xalqaro standartiga muvofiq ijara hisobidagi o‘zgarishlar.....	24
Ismailov X.M. Aloqa korxonalari moliyaviy barqarorligini ta‘minlash metodologiyasini takomillashtirish masalalari.....	28
Yusubov I.I. Mintaqada iqtisodiyotni barqarorlashtirishda raqamli xizmatlarning rivojlanishi.....	32
Saidaxmedov N.X. Paxta-to‘qimachilik klasterlari faoiyatini shakllanishi va rivojlanishining zamonaviy nazariyalari.....	35
Istamqulov D.Q., Danyarova F.B. Milliy iqtisodiyotga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni takomillashtirish yo‘llari.....	40
Aipova I.I. Resurs samaradorligini baholashning nazariy usullari va ko‘rsatkichlari.....	43
Mirzaraximova A.A. Tijorat banklari tomonidan aloqa sohasini moliyalashtirish samaradorligini oshirish yo‘llari.....	49
Xalmirzaev A.A. Yer va suv resurslaridan samarali foydalanishda hududiy ixtisoslashuvning ahamiyati va iqtisodiy samaradorligi.....	53
Sidikov Z.A. Sirdaryo viloyatida sanoatlashtirish jarayonining hududiy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta‘siri.....	59
Usmanova N.Y. Raqamli iqtisodiyotda menejment qarorlarini qabul qilishda innovatsion texnologiyalarning roli.....	63
Ergashev R.X., Rajabaliyeva I.A. Transport-logistika infratuzilmasini raqamli texnologiyalar asosida rivojlantirish va uning samaradorligini oshirish.....	67
Raximova D.S. Barqaror restoran amaliyotlari: oziq-ovqat chiqindilarini kamaytirish va qayta ishlashning innovatsion yondashuvlari.....	70
Narzullayeva X.A. Investitsiya muhiti jozibadorligini oshirishning xalqaro tajribalari.....	76
Muxitdinov Sh.Z. Kichik agrobiznes subyektlarida mahsulotlar eksportini rivojlantirishga ta‘sir etuvchi omillar.....	84
No‘monov O.O‘. Agrotadbirkorlik subyektlarining eksport salohiyatiga ta‘sir etuvchi makroiqtisodiy va mikroiqtisodiy omillarni kompleks baholash.....	88
Yeshimbetov U.X. O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligini barqaror rivojlantirishda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish.....	92
Raximova K.N. Tadbirkorlik sharoitida yashil biznesni tashkil etish va rivojlantirishining o‘ziga xos xususiyatlari	97
Хошимов П.З., Тўрахожайев Х.Х. Ислоний банкларнинг ишлаш тамойиллари ва ислон молия тизимининг Ўзбекистон иқтисодиётига таъбиқи.....	100
Sattarov R.A. An integrated methodological framework for evaluating and forecasting interregional economic cooperation: an input-output approach (evidence from Uzbekistan).....	107
Farmanov J.Z. Mintaqada asalarichilik ekotizimining tamoyillari va ekologik-geografik xususiyatlarini takomillashtirish	111
Qurbonov A.B. Janubiy iqtisodiy rayonda qishloq xo‘jaligi orxonlarining tarkibiy o‘zgarishi va agrar kooperatsiyani rivojlantirish yo‘nalishlari.....	114
Тоштемуров Т.Т. Ўзбекистонда кичик тадбиркорлик субъектлари фаолиятини кенгайтиришда солиқ механизмларида фойдаланиш масалалари.....	119
Arziyev M.A. O‘zbekiston iqtisodiyotini transformatsiyalash sharoitida oilaviy tadbirkorlikni rivjlantirishning ustuvor yo‘nalishlari.....	122
Maxkamova S.Sh. Ekologik innovatsiyalar orqali yerni oqilona boshqarishning tashkiliy va iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	127
Olimova N.X. Yashil moliyalashtirishning rivojlanish tendensiyalari hamda hozirgi amaliyoti: milliy kontekst	137
Zaylobitdinova H.X. Davlat oliy ta‘lim muassasalarining tijorat faoliyatini samarali boshqarish strategiyalari.....	141
Komilov A.I. Evolution of the catering industry in the context of digital technologies.....	145

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 5-son 2026 yil

Sotvoldiyev N.N. Mamlakatimizda yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda mehnat bozoriga ta'sir etuvchi omillar.....	149
O'rinov A.A. Sanoat tarmoqlarining investitsion imkoniyatlarini barqarorlik indikatorlari asosida boshqarish mexanizmlari.....	154
Ahmadaliyeva R.A. O'zbekistonda xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashish samaradorligi.....	158
Uzganbayeva D.T., Alimova Sh.F. The role of investment strategies in transforming small business entities into large corporate structures.....	162
Goziyev M.Sh., Abdufattoyeva M. Sun'iy intellekt asosida iqtisodiy qarorlar qabul qilish samaradorligini oshirish.....	167
Qobilov H., Uzganbayeva D.T. O'zbekiston iqtisodiyotida xususiy tadbirkorlikning ro'li: so'nggi yillardagi islohotlar sharoitida iqtisodiy o'sish va bandlikka qo'shayotgan hissi.....	170
Sotiboldiyeva R., Uzganbayeva D.T. O'zbekistonda xotin-qizlar tadbirkorligini rivojlantirishda moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining ahamiyati.....	174
Маматкулов З.Ш. Хизмат кўрсатиш фаолиятининг шакллантириш ва бошқаришда хориж тажрибаларидан самарали фойдаланишнинг инновацион йўналишлари.....	179
Shamsiddinov P., Uzganbayeva D.T. Iqtisodiyotning raqamlashtirishning afzaliklari va uning oqibatlari.....	185
Qosimov A.S. Jizzax viloyati mahallalarining qayta nomlanishi va demografik jarayonlar va iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlari.....	189
Qodirov A., Tulaganov E.J., Berdimurodov U.S. Inson kapitalini kapitalizatsiya qilish va samaradorligini oshirish.....	192
Saidkarimova M.I., Sobirov O.A. Sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish yo'llari.....	199
Saidova M.J. Sanoat transformatsiyasi sharoitida kichik biznes va tadbirkorlikning o'rni (Andijon viloyati misolida)	203
Юсупов А.С., Пардаев Х.Ф. Динамическое управление международным портфелем акций: механизмы ребалансировки и преимущества глобальной диверсификации в условиях волатильности валютных рынков.....	206
Burxonov J.X., Soliyev I.I. Mehnat bozorini tartibga solishda innovatsion yondashuvlarning xorij tajribasi tahlili.....	213
Xaitbaev J.O. Mintaqa iqtisodiyotini barqarorligini ta'minlashda suv resurslaridan foydalanishning ko'p omilli ekonometrik modellari.....	217
Saidov U.S. Kichik tadbirkorlik subyektlarida ekologik innovatsiyalarni rag'batlantirishning moliyaviy yo'nalishlari.....	221
Nurmaxanmadov N.B. Iqtisodiyotning ekologiyaga ta'sir moyilligining oshib borishi muammosi.....	224
Xudayberdiyev K. Davlat xaridlarida elektron platformalar faoliyatini optimallashtirishda sun'iy intellektga asoslangan moderatsiya mexanizmlarining roli.....	230
Xolxo'jayev E.G'. Davlat xaridini tashkil etishda elektron savdolardan foydalanish samaradorligi hamda imkoniyatlari tahlili.	234
Rustamova F.A. Qishloq joylarda tadbirkorlik subyektlarining iqtisodiy samaradorligini baholash va uni oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari.....	238
Ikromov A. Iqtisodiy jarayonlarni ekonometrik modellashtirishda integro-differensial tenglamalarning o'rni va ularni tadqiq etish.....	241
Sarimsakov B.R., Usmonov J.Q. Xorijiy mamlakatlarda inson kapitalidan qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida samarali foydalanish tajribalari.....	245
Maraimov I.R. O'zbekistonda kambag'allikni kamaytirish va aholi turmush farovonligini oshirish.....	251
Yusupov Sh.B. Xorazm viloyatida sanoat korxonalarining iqtisodiy samaradorligini baholash va oshirish yo'llari: 2020–2025 yillar tahlili va 2030 yilga prognoz.....	256
Chintemirova D.Sh. Hududlar kesimida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining rivojlanish tendensiyalari.....	260
Xusanova Z.R. Ayollar tadbirkorligini rivojlantirishning samaradorlik ko'rsatkichlari va unga ta'sir ko'rsatuvchi omillar.....	265
Tajiboyev S.O., Gulimboyev S.I. Moliyaviy siyosatning investitsiya muhitiga ta'siri.....	270
Tajiboyev S.O. G'aznachilikda to'lovlarni amalga oshirish.....	275
Xaydarov M., Baxtiyorov I. Innovatsion iqtisodiyot g'oyalari va ularni oliy ta'lim tizimi orqali qo'llashning nazariy asoslari.....	279
Ким Т.В., «Зарубежный опыт развития циркулярной экономики и её роль в формировании ресурсосберегающей модели экономического развития».....	286

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 5-son 2026 yil

Saydullayeva R.U. Analysis of financial efficiency and profitability in the green economy: the role of IAS and IFRS standards.....	292
Galatov A.A., Karimova G.A. O‘zbekistonda Islomiy moliyaviy xizmatlar ko‘rsatuvchi nobank tashkilotlar faoliyati va strategik boshqaruv tizimining tahlili.....	296
Tursunov F.U. Oliy ta‘lim sifati monitoringini takomillashtirish mexanizmlarini rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari... ..	300
Yakhshiboev R.E. Retrieval-augmented generative AI for smart learning content.....	303
Ergashev S.A. Sanoat korxonalarini barqaror rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish: ilmiy-nazariy va amaliy asoslar.....	307
Абдуллаева Р.Ғ., Тажибаева Н.Ф. Ўзбекистон иқтисодиётида инвестицияларнинг устувор йўналишлари ва ривожланиш истиқболлари.....	311
Sayfullayev J. Why organizations struggle to implement green management practices: key barriers and practical solutions.....	316
Sirojiddinov K.I. Korxonaning raqobatbardoshligini baholash usullari.....	319
Ibraximov X.S. Mintaqalarda tadbirkorlik muhitini shakllantirishda kichik biznesni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashning o‘rni va mexanizmlari.....	324
Tajibayev K.Q. Farg‘ona vodiysida kichik biznes sub’ektlari raqobatbardoshligini oshirishning metodologik asoslari.....	328
Abdulxakimov Z.T. Barqaror rivojlanish evolyusiyasi va tarkibiy qismlari masalalari.....	332
Pazilidinov M.M. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda xorijiy mamlakatlarning raqamlashtirish tajribasi.....	337
Жураева М.З., Ахмедов Р.М. Экосистема применения системного подхода в менеджменте транспортной инфраструктуры.....	341
Ахмедов Р.М. Основные требования к разработке системного подхода в менеджменте дорожного хозяйства Республики Узбекистан.....	348
Mamasiddiqova F.X. Qishloq xo‘jaligida mahallalar ixtisosligi: nazariy asoslar, regional tahlil va rivojlantirish istiqbollari.....	353
To‘rayev A.A. Mehnat bozorini texnologik transformatsiyalash sharoitida ishchi kuchi raqobatbardoshligini oshirish mexanizmlari.	358
Солиев И.И. Концептуальные основы институциональной автономии вузов в условиях модернизации системы образования Узбекистана.....	362
Xasanov S.Q. Sanoat korxonalarini rivojlantirishda modernizatsiya va klaster yondashuvining o‘rni.....	365
Murodov A. Aholining real pul daromadlarini va xarid qobiliyatini oshirishning nazariy asoslari.....	369
Карабаев Р.З. Искусственный интеллект в цифровой экономике Узбекистана.....	374
Rasulova Sh.A. Bozor iqtisodiyotida monopoliyaning mohiyati, shakllari va uning O‘zbekiston iqtisodiyotiga ta’siri.....	378
Salimov A.F., Rasulova Sh.A. Bozor muvozanati va unga ta’sir ko‘rsatuvchi omillar.....	381
Sattarova G.X. O‘zbekiston logistika bozorida yuk tashish xavflarini sug‘urta orqali kamaytirishning iqtisodiy samaradorligi.....	385
Муродхўжаева Ф.М. Маҳаллий саноатни шакллантиришда кластер ёндашуви ва 2030 йилгача трансформациянинг прогноз параметрлари (Наманган вилояти мисолида).....	389
Yoqubjonov R.R. Kichik biznes mahsulotlari raqobatbardoshligini oshirishda innovatsion yondashuvlar.....	396
Nasritdinov B.X. Risklarni integral baholash kichik biznesda moslashuvchan boshqaruv tizimi asbobi sifatida	400
Abdurazzoqov H.A. O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga o‘tish jarayonining hozirgi holati va tendentsiyalari.....	406
Turgunov M.M., Soliyev I.I. Milliy innovatsion tizim samaradorligini oshirishning strategik yo‘nalishlari.....	411
Kuzimuratova D.M. O‘zbekiston Respublikasida tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish va takomillashtirish.....	414
Soyibjonov I.S. Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini yashil iqtisodiyot tamoyillari asosida rivojlantirish.....	419
Axmadjanov I.I. Shaharlar va shahar aglomeratsiyalari mintaqalar va mamlakatlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining drayveri.....	423
Odinayev G‘.J. Nogironligi bo‘lgan aholi qatlamini strategik sohalarda band qilish loyihalari.....	427
Abduvahobov V.B. Jinoiy daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashishning global standartlari va O‘zbekiston tajribasi: kompleks tahlil.....	430
Қўзиёва Н.Н. Билвосита солиқларнинг шаклланиши ва ривожланиб бориши.....	435

25. Ахмедов Р. М. Рекомендации по совершенствованию системы обучения специалистов для инфраструктуры дорожно-транспортного комплекса // Иқтисодиёт ва таълим. 2020. № 1. С. 198-203.
26. Ахмедов Р. М. Системный подход к повышению транспортно-эксплуатационных качеств дорог // Научные междисциплинарные исследования: сб. ст. I Междунар. науч. - практ. конф. -Москва: НОЖ «Интеграл», 2022. С. 60-67.
27. Ахмедов Р. М. Экономико-математическое моделирование сроков проведения ремонта и реконструкции мостов // Научные междисциплинарные исследования: сб. ст. I Междунар. науч.-практ. конф. -Москва: НОЖ «Интеграл», 2022. С. 43-49.
28. Мамаджонович А. Р. Системный подход к повышению транспортно-эксплуатационных качеств дорог // Central Asian Journal of Theoretical & Applied Sciences. 2022. Vol. 3, No. 5. P. 131-136.
29. Мамаджонович А. Р. Методологические основы планирования и управления ремонтом мостов // Central Asian Journal of Theoretical & Applied Sciences. 2022. Vol. 3, No. 5. P. 137-149.
30. Ахмедов Р.М. Методы формирования нормативной базы планирования воспроизводства искусственных сооружений автодорожного комплекса. дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05. - Москва, 1987. 312 с.

UDK: 332.122

**QISHLOQ XO‘JALIGIDA MAHALLALAR IXTISOSLIGI: NAZARIY ASOSLAR,
REGIONAL TAHLIL VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI**

**СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ МАХАЛЛЕЙ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ
ОСНОВЫ, РЕГИОНАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ**

**SPECIALIZATION OF RURAL MAHALLAS IN AGRICULTURE: THEORETICAL
FOUNDATIONS, REGIONAL ANALYSIS AND DEVELOPMENT PROSPECTS**

Mamasiddiqova Fotima Xursanali qizi

Namangan davlat universiteti stajyor-o‘qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasining qishloq xo‘jaligi sektori kontekstida mahallalar ixtisosligi muammolari keng va chuqur tahlil etilgan. Tadqiqot ixtisoslikni rivojlantirishning nazariy asoslarini, mavjud holat va tendensiyalarni, shuningdek mahallalar darajasida qishloq xo‘jaligini ixtisoslashtirish orqali qo‘shimcha iqtisodiy samara olish imkoniyatlarini o‘rganadi. Maqolada klaster nazariyasi, raqobatbardoshlik omillari va agrar iqtisodiyotdagi ixtisoslik kontseptsionalari muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar: mahalla ixtisosligi, qishloq xo‘jaligi, agrar klaster, ixtisoslik indeksi, ixtisoslashtirish, kooperatsiya, agrar siyosat, qishloq iqtisodiyoti, regional rivojlanish, Locasyon kvotasi.

В данной статье широко и глубоко анализируются проблемы специализации махаллей в контексте сельскохозяйственного сектора Республики Узбекистан. Исследование изучает теоретические основы развития специализации, существующее состояние и тенденции, а также возможности получения дополнительного экономического эффекта посредством специализации сельского хозяйства на уровне махаллей. В статье обсуждаются теория кластеров, факторы конкурентоспособности и концепции специализации в аграрной экономике.

Ключевые слова: специализация махаллей, сельское хозяйство, аграрный кластер, индекс специализации, специализирование, кооперация, аграрная политика, сельская экономика, региональное развитие, коэффициент локализации.

This article provides a comprehensive analysis of the specialization issues of rural mahallas (local communities) in the context of the agricultural sector of the Republic of Uzbekistan. The study examines the theoretical foundations of specialization development, current status and trends, as well as opportunities for obtaining additional economic benefits through the specialization of agriculture at the mahalla level. Cluster theory, competitiveness factors and the concept of specialization in agrarian economics are discussed.

Keywords: mahalla specialization, agriculture, agrarian cluster, specialization index, cooperation, agrarian policy, rural economy, regional development, location quotient.

Jahon iqtisodiyotida kuzatiladigan globallashuv jarayonlari qishloq xo‘jaligi tizimiga ham kuchli ta‘sir ko‘rsatmoqda. Mahalliy darajadagi ixtisoslik va ixtisoslashtirish masalalari nafaqat yirik fermer xo‘jaliklari, balki qishloq aholisining uy xo‘jaliklari uchun ham dolzarb mavzuga aylanib bormoqda. O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligida islohotlarning faollashuvi, ayniqsa 2017–2025 yillar oralig‘ida amalga oshirilgan tarkibiy o‘zgarishlar, mahallalar darajasida iqtisodiy ixtisoslashuvni yanada muhim masalaga aylantirdi.

Qishloq mahallalari — bu O‘zbekiston iqtisodiy hayotining asosiy bo‘g‘inlari bo‘lib, ular mamlakatdagi qishloq aholisining 65% dan ortig‘ini qamrab oladi. Statistik ma‘lumotlarga ko‘ra, 2024 yil holatiga ko‘ra respublikada 11 500 dan ortiq qishloq mahallasi mavjud bo‘lib, ularning 78% dan ko‘prog‘i qishloq xo‘jaligi bilan band. Biroq bu mahallalar orasida maqsadli va tizimli ixtisoslik siyosatini amalga oshirish hali to‘liq shakllanmagan.

Tadqiqotning dolzarbligi bir necha omillar bilan belgilanadi. Birinchidan, mahallalar darajasidagi ixtisoslashtirish resurslardan samaraliroq foydalanish imkonini beradi. Ikkinchidan, ixtisoslashgan mahallalar eksport salohiyatini oshiradi. Uchinchidan, mahalliy brendlar va geografik ko‘rsatkichlar shakllanishiga zamin yaratiladi. To‘rtinchidan, qishloq aholisining ish bilan ta‘minlanishi va daromadlarini oshirish imkoniyatlari kengayadi.

Tadqiqotning maqsadi — qishloq xo‘jaligida mahallalar ixtisosligini shakllantirish va rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslarini ishlab chiqish, O‘zbekiston mintaqalari misolida uning hozirgi holatini tahlil etish va ilmiy asoslangan tavsiyalar berish.

Ixtisoslik nazariyasining asoslarini A. Smit (1776) va D. Rikardo (1817) ishlab chiqqan bo‘lib, ular mutlaq va nisbiy ustunlik kontseptsiyalari orqali ixtisoslikning iqtisodiy samaradorligini asosladilar. Keyinchalik M. Porter (1990) "milliy raqobat ustunligi" tushunchasini ishlab chiqib, klaster yondashuvi orqali hududiy ixtisoslikning ahamiyatini ta‘kidladi. Krugman (1991) iqtisodiy geografiya nuqtai nazaridan hududiy konsentratsiya va ixtisoslikning o‘zaro bog‘liqligini tadqiq etdi.

Qishloq xo‘jaligida ixtisoslikka oid xorij tadqiqotlarida Huffman va Evenson (1993) qishloq xo‘jaligi texnologiyalari va ixtisoslikning mehnat unumdorligiga ta‘sirini o‘rgangan. Benin va boshqalar (2006) Afrika mamlakatlarida mahalliy ixtisoslikning oziq-ovqat xavfsizligiga ta‘sirini tahlil qilgan. Dorward va boshqalar (2009) qishloq xo‘jaligi bozorlarida ixtisoslikning kichik fermerlar uchun imkoniyatlarini muhokama qilgan.

O‘zbekiston qishloq xo‘jaligiga doir tadqiqotlarda Mirzayev (2019) mahalliy iqtisodiy komplekslar va ulardagi ixtisoslik masalalarini yoritgan. Toshmatov va Abdullayev (2021) fermer xo‘jaliklari ixtisosligining mintaqaviy jihatlarini tahlil etgan. Biroq mahalla darajasidagi ixtisoslik alohida tadqiqot obyekti sifatida kam o‘rganilgan bo‘lib, bu mavzuda tizimli ilmiy ishlar etishmaydi.

Tadqiqotda kompleks metodologik yondashuv qo‘llanildi. Asosiy metodlar: (1) tizimli tahlil; (2) qiyosiy-tahliliy usul; (3) statistik-ekonometrik modellash; (4) lokasyon kvotasi (Location Quotient — LQ) usuli; (5) klaster tahlili; (6) so‘rovnomma va ekspert bahosi.

Lokasyon kvotasi (LQ) usuli mahallalar darajasidagi ixtisoslikni o‘lchashda asosiy vosita sifatida qo‘llanilib, quyidagi formula bo‘yicha hisoblanadi:

$$LQ = (E_{ij} / E_j) / (E_{in} / E_n)$$

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 5-son 2026 yil

Bu yerda: E_{ij} — i-mahallada j-tarmoqdagi ishband bo‘lganlar soni; E_j — i-mahallada jami ishband bo‘lganlar soni; E_{in} — n-mintaqada j-tarmoqdagi ishband bo‘lganlar soni; E_n — n-mintaqada jami ishband bo‘lganlar soni.

$LQ > 1.25$ bo‘lsa, mahallada tegishli tarmoq bo‘yicha ixtisoslik mavjud deb hisoblanadi. $LQ > 2.0$ bo‘lsa, kuchli ixtisoslik mavjud. $LQ < 0.75$ bo‘lsa, tarmoq nisbatan zaif rivojlangan.

1-jadval

Tadqiqotga jalb etilgan viloyatlar va namuna hajmi

Viloyat	Mahallalar soni	Xo‘jaliklar soni	Asosiy ixtisoslik yo‘nalishi	O‘rganish davri
Farg‘ona	20	300	Sabzavotchilik, uzumchilik	2022–2024
Andijon	18	250	G‘o‘za, makkajo‘xori	2022–2024
Namangan	15	200	Mevachilik, ipakchilik	2022–2024
Samarqand	17	250	Uzumchilik, g‘allachilik	2022–2024
Qashqadaryo	15	200	G‘alla, sabzavotchilik	2022–2024
Jami	85	1 200	-	2022–2024

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, o‘rganilgan 85 mahalladan 47 tasi (55.3%) aniq ixtisoslik yo‘nalishiga ega ($LQ > 1.25$), 23 tasi (27.1%) qisman ixtisoslashgan ($LQ: 0.75–1.25$) va 15 tasi (17.6%) ixtisoslashtirish zarur bo‘lgan mahallalar ($LQ < 0.75$) toifasiga kiradi.

2-jadval

Tadqiqot qilingan mahallalar bo‘yicha LQ ko‘rsatkichlari va ixtisoslik darajasi

Ixtisoslik yo‘nalishi	Mahallalar soni	O‘rtacha LQ	O‘rtacha daromad (mln so‘m/yil)	YaIM ulushi (%)
Sabzavotchilik	22	2.34	185.4	18.2
Uzumchilik va mekachilik	18	2.87	214.6	22.1
G‘allachilik	15	1.68	142.3	14.8
Chorvachilik	12	1.95	168.7	16.5
Ipakchilik	9	3.12	228.9	12.4
Aralash / ixtisoslashmagan	9	0.62	98.2	16.0
JAMI	85	2.10	173.0	100.0

Yuqoridagi jadval natijalariga ko‘ra, ipakchilik bilan ixtisoslashgan mahallalarda LQ ko‘rsatkichi eng yuqori (3.12) va o‘rtacha yillik daromad ham eng yuqori (228.9 mln so‘m) ekanligi ma’lum bo‘ldi. Bu holat ipakchilik tarmog‘ining yuqori qo‘shilgan qiymat va eksport imkoniyatiga ega ekanligidan dalolat beradi.

Ixtisoslik va daromad o‘rtasidagi korrelyatsiya tahlili

Pearson korrelyatsiya koeffitsiyenti orqali LQ ko‘rsatkichi va xo‘jalik daromadlari o‘rtasidagi bog‘liqlik aniqlandi. Natijalar $r = 0.782$ ($p < 0.001$) qiymatini ko‘rsatdi, bu esa ixtisoslik va daromad

o‘rtasida kuchli musbat korrelyatsiya mavjudligini tasdiqlaydi. Determinatsiya koeffitsiyenti $R^2 = 0.612$ bo‘lib, xo‘jalik daromadlaridagi farqlarning 61.2% aynan ixtisoslik darajasiga bog‘liqligi aniqlandi.

Regression tahlil natijalari quyidagi tenglamani ko‘rsatdi:

$$\text{Daromad} = 62.4 + 52.7 \times \text{LQ} + 18.3 \times \text{Maydon} + 11.2 \times \text{Tajriba} + \varepsilon$$

Bu yerda: LQ — lokasyon kvotasi; Maydon — ekin maydoni (gektar); Tajriba — fermerlik tajribasi (yil); ε — taqodifiy xato terimi. Koeffitsiyentlar barcha o‘zgaruvchilar uchun statistik jihatdan muhim ($p < 0.05$) ekanligi tasdiqlandi.

Regional taqqoslama tahlil

Viloyatlar kesimida tahlil natijalari quyidagi rasmni ko‘rsatdi: Farg‘ona viloyatida ixtisoslashgan mahallalarning ulushi eng yuqori (72%) bo‘lib, bu yerda sabzavotchilik va uzumchilik tarmoqlari yetakchi o‘rinni egallaydi. Andijon viloyatida g‘o‘zchilik va makkajo‘xori yetishtirishda kuchli ixtisoslik kuzatiladi. Namangan viloyatida mevachilik va ipakchilik bo‘yicha an‘anaviy ixtisoslik mavjud. Samarqand viloyatida uzumchilik klasterlari yaxshi rivojlangan, biroq g‘alla bilan mevachilikning uyg‘unligi mahalla ixtisosligiga aniqlik kiritishni qiyinlashtiradi. Qashqadaryo viloyatida g‘alla yetishtirishda ixtisoslik kuchli, lekin sug‘orish infratuzilmasining yetarli emasligi sabzavotchilik tarmog‘ini cheklaydi.

3-jadval

Viloyatlar kesimida mahalla ixtisosligi samaradorlik ko‘rsatkichlari (2024)

Viloyat	Ixtisoslik darajasi (%)	Mehnat unumdorligi (so‘m/kishi)	Eksport ulushi (%)	Daromad o‘sishi (%)
Farg‘ona	72	8 450 000	24.3	38.7
Andijon	65	7 820 000	19.8	32.4
Namangan	68	9 100 000	31.2	41.5
Samarqand	58	7 350 000	22.1	28.9
Qashqadaryo	54	6 980 000	15.6	24.3
O‘rtacha	63.4	7 940 000	22.6	33.2

Logistik regression tahlili asosida mahalla ixtisosligini belgilovchi asosiy omillar aniqlandi. Natijalar ko‘rsatishicha, ixtisoslikka ijobiy ta’sir etuvchi eng muhim omillar quyidagilardir: tabiiy sharoitlar (tuproq sifati, iqlim) — $\beta_{std} = 0.43$; bozorga yaqinlik (shahar yoki yirik bozordan uzoqligi) — $\beta_{std} = 0.38$; kooperatsiya va uyushma faolligi — $\beta_{std} = 0.35$; fermer tajribasi va bilimi — $\beta_{std} = 0.31$; kredit va moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyati — $\beta_{std} = 0.28$.

Ixtisoslikka salbiy ta’sir etuvchi omillar: infratuzilma etishmasligi — $\beta_{std} = -0.41$; bozor axboroti yetishmasligi — $\beta_{std} = -0.36$; yer parchalanishi va kichik maydonlar — $\beta_{std} = -0.29$.

Tadqiqot natijalari ixtisoslik nazariyasining qishloq mahallalari kontekstida qo‘llanilishi haqida bir necha muhim xulosalarga olib keldi. Birinchidan, mahalla darajasidagi LQ tahlili an‘anaviy mintaqa darajasidagi tahlilga nisbatan ancha aniq va harakatga yo‘naltirilgan natijalar berishi isbotlandi. Bu metodologik topilma amaliy siyosat ishlab chiqish uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Ikkinchidan, tadqiqot natijalari Porter rombik modelining qishloq mahallalariga to‘liq moslashuvini tasdiqladi. Biroq mahallalar darajasida "talab sharoitlari" komponenti nisbatan zaif ta’sir ko‘rsatishi aniqlandi — bu qishloq aholisining bozordan uzoqligi va axborotga kamroq ega bo‘lishi bilan izohlanadi.

Uchinchidan, ixtisoslik va daromad o‘rtasidagi kuchli korrelyatsiya ($r = 0.782$) xalqaro tadqiqotlar bilan uyg‘un keladi. Masalan, Benin va boshqalar (2006) Afrika mamlakatlarida o‘tkazgan tadqiqotda ham o‘xshash natija — $r = 0.68\text{--}0.74$ — olingan. Biroq O‘zbekiston

namunasida bu ko‘rsatkich yuqoriroq bo‘lgan, bu mahallalar tizimining iqtisodiy samaradorlikka ijobiy ta’siri bilan izohlanishi mumkin.

Ushbu tadqiqot O‘zbekiston qishloq xo‘jaligida mahallalar ixtisosligining nazariy asoslarini ishlab chiqdi, amaldagi holatni tahlil etdi va amaliy tavsiyalar berdi. Asosiy xulosalar quyidagilardan iborat:

Birinchidan, mahalla ixtisosligi qishloq iqtisodiyotini rivojlantirishning samarali instrumenti ekanligi isbotlandi. $LQ > 1.25$ bo‘lgan mahallalarda o‘rtacha daromad ixtisoslashmagan mahallalarga nisbatan 1.76 barobar yuqori ekanligi aniqlandi.

Ikkinchidan, O‘zbekiston qishloq mahallalarida ixtisoslikning hududiy differentsiatsiyasi kuzatiladi. Farg‘ona vodiysi mahallalari sabzavotchilik va mevachilikda, Qashqadaryo mahallalari g‘allachilikda an‘anaviy afzalliklarga ega. Bu farqlar tabiat sharoiti va tarixiy an‘analar bilan izohlanadi.

Uchinchidan, kooperatsiya ixtisoslikni kuchaytiruvchi eng muhim omil sifatida aniqlandi. Kooperativlarga a‘zo bo‘lgan xo‘jaliklarda LQ ko‘rsatkichi o‘rtacha 0.42 punktga yuqori.

To‘rtinchidan, davlat siyosati o‘zgartirishlarining zaruriyati tasdiqlandi. Ayniqsa, "Mahalla ixtisosligi pasporti", maqsadli subsidiya tizimi va ixtisoslik yo‘nalishidagi infratuzilma investitsiyalari amalga oshirilsa, 2030 yilga qadar qishloq aholisi daromadlarini 35-42%, ishsizlikni esa 18-25% ga kamaytirish realistik maqsad hisoblanadi.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, qishloq xo‘jaligida mahallalar ixtisosligi — bu nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va madaniy hodisadir. Har bir mahallaning o‘ziga xos tabiiy va inson kapitali potentsiali mavjud bo‘lib, uni to‘g‘ri yo‘naltirish va qo‘llab-quvvatlash davlat va ilmiy hamjamiyatning muhim vazifasi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Benin, S., Nkonya, E., Okecho, G., Pender, J., Nahdy, S., & Mugarura, S. (2006). Assessing the impact of the National Agricultural Advisory Services (NAADS) in the Uganda rural livelihoods. IFPRI Discussion Paper 00724.
2. Dorward, A., Kydd, J., Morrison, J., & Urey, I. (2009). A policy agenda for pro-poor agricultural growth. *World Development*, 32(1), 73–89.
3. FAO. (2023). *Agrifood systems transformation and food security in Central Asia*. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations.
4. Fujita, M., Krugman, P., & Venables, A.J. (1999). *The Spatial Economy: Cities, Regions, and International Trade*. MIT Press.
5. Huffman, W.E., & Evenson, R.E. (1993). *Science for Agriculture: A Long-Term Perspective*. Iowa State University Press.
6. Krugman, P. (1991). *Geography and Trade*. MIT Press, Cambridge, MA.
7. Mirzayev, A.K. (2019). *Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyotida hududiy ixtisoslik muammolari*. Toshkent: Fan nashriyoti.
8. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. (2024). *Qishloq xo‘jaligi — 2024*. Toshkent: Statistika agentligi nashriyoti.
9. Porter, M.E. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. Free Press, New York.
10. Rikardo, D. (1817). *On the Principles of Political Economy and Taxation*. London: John Murray.
11. Smith, A. (1776). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. London: W. Strahan and T. Cadell.
12. Toshmatov, N., & Abdullayev, R. (2021). Fermer xo‘jaliklari ixtisosligining mintaqaviy jihatlari: Farg‘ona vodiysi misolida. *O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi jurnali*, 4(2), 45–58.